

**İşsizlikle M¼cadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye
Örneği**

şahin KARABULUT¹

Özet

¼lke ekonomilerinin sağlam bir yapıya kavuşması için en önemli şartlardan birisi ekonomik istikrarın sağlanmış olmasıdır. Bu kapsamda ekonomik istikrara ulaşıldığından bahsedilebilmesi için de tam istihdam ve fiyat istikrarının bir arada geręekleřtirilmesi gerekmektedir. Tam istihdam koşullarında ekonomideki tüm üretim faktörlerinin kullanılması söz konusu olmakla birlikte, üretim faktörlerinden emeğin istihdam eksikliği ise işsizlik sorununu ortaya çıkarmakta ve dar anlamda eksik istihdamı ifade etmektedir.

Önemli oranda genç nüfusa sahip ve gelişmekte olan Türkiye ekonomisi açısından işsizlik uzun yıllardır önemli bir sorun oluşturmaktadır. Ekonomik istikrar, büyüme ve kalkınmada önemli bir engel oluşturan işsizlik sorununun çözümleri ekonomi açısından önemli olduğu kadar oldukça zor bir durum olmuştur. İşsizlikle mücadelede kullanılan araçlardan birisi olan yurtdışı doğrudan yabancı yatırımların ekonomiye ek kaynak sağlaması ve istihdam yaratarak işsizliği azaltıcı etki oluşturması beklenmektedir. Bu nedenle Türkiye’de geliştirilen ve uygulanan politikalarda doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada doğrudan yabancı yatırımların Türkiye ekonomisi açısından işsizlikle mücadeledeki etkisi ampirik olarak analiz edilmiştir.

Çalışmada söz konusu ilişkinin test edilmesi amacıyla doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerindeki etkisi yurt içi yerleşiklerin yurt dışındaki yatırımlarını ifade eden net varlık edinimi ile yurt dışı yerleşiklerin yurt içindeki yatırımlarını ifade eden net yüküml¼lük oluşumu olmak üzere iki ayrı şekilde araştırılmıştır. Araştırma sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar net varlık edinimi ile işsizlik arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlar net yüküml¼lük oluşumunun ise uzun dönemde işsizlik üzerinde olumsuz etki oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İstihdam, Doğrudan Yabancı Yatırım, Ekonomik İstikrar.

---

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fak¼ltesi, Maliye Bölümü, sahin-karabulut@hotmail.com, Orcid: 0000-0001-7955-6404

The Impact of Foreign Direct Investment in Struggling with Unemployment: A Case of Turkey

Abstract

One of the most important conditions for achieving a sound structure of the national economies is to ensure economic stabilization. In this context, achieving economic stability is only possible by combination of full employment and price stability. In full employment level, all production factors in the economy are used. However, the lack of employment of labour, which is one of the factors of production, raises the unemployment problem and refers to underemployment in the strict sense.

Unemployment has been an important problem for many years for the developing Turkey economy, which has a significant young population. The solution of the unemployment problem, which constitutes an important obstacle to economic stability, growth and development, is important and difficult for the economy. Foreign direct investment, which is one of the instruments in the fighting against unemployment, is expected to provide additional resources to the economy and create employment. Therefore, encouraging and increasing foreign direct investments is one of the most important objectives in the policies developed and implemented in Turkey. In this context, the effect of foreign direct investments on the struggling with unemployment for the Turkey economy was empirically analysed.

In this study, the effect of foreign direct investments on employment was tested in two different ways as foreign direct investment inflow which is domestic investment of non-residents and foreign direct investment outflow that is domestic residents' investments to abroad. As a result of the research, it was found that there is no statistically significant relationship between the foreign direct investment outflows and unemployment. It is concluded that foreign direct investment inflows have a negative effect on unemployment in the long term.

Keywords: Employment, Foreign Direct Investment, Economic Stabilization.

1. Giriş

Ekonomi politikaları gelir dağılımında adalet, kaynakların etkin tahsisi, ekonomik büyüme ve kalkınma, ödemeler bilançosu dengesi, ekonomik istikrarın sağlanması gibi amaçlara ulaşılması için uygulanmaktadır. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

yapılan uygulamalarda işsizlik çözülmesi gereken en önemli sorunlardan birisini oluşturmaktadır. İşsizlik sorununun yüksek ve/veya kronik bir şekilde sürekli olarak yaşandığı ekonomilerde ekonomik istikrarın sağlanması başta olmak üzere tüm makroekonomik amaçlara ulaşılması güçleşmekte ve tüm ekonomik birimler bu durumdan olumsuz etkilenmektedir.

Üretimin birincil faktörü olan emeğin üretim faaliyetinde kullanılmaması yani bireyin işsiz kalması durumunda üretim kaybı gibi ortaya çıkan ekonomik sonuçların yanı sıra sosyal ve siyasal açıdan da kayıplar ve bozulmalar yaşanması olası bir durumdur. Bu durumda istihdam edilemeyen birey açısından oldukça önemli bir sorun olan işsizlik yalnızca işsiz kalan birey açısından özel bir sorunu değil, tüm toplumu ilgilendiren genel bir sorunu ifade etmektedir. Bu nedenle, işsizlik sorunun ortadan kaldırılması makroekonomik politikaların temel amaçlarındanıdır. Ancak, işsizlikle mücadele edilmesi ve işsizliğin ortadan kaldırılması gerçekte çözümü zor olan bir sorundur (Karakayalı, 2005: 349).

Ana iktisat akımlarının işsizlik sorununa yaklaşımları incelendiğinde Klasik iktisadi akımın bu konu üzerinde çok fazla politika üretmesi söz konusu olmamıştır. Bunun temel sebebi Klasik iktisadın ekonominin sürekli olarak tam istihdam durumunda dengede olacağı varsayımıdır. Bu nedenle işsizlik Klasik iktisatçılar açısından önemli bir sorun olarak görülmemiş ve üzerinde durulan bir konu olmamıştır. Ekonomide tam istihdam seviyesinden sapmalar ortaya çıkması halinde bu durumun geçici olacağı kabul edilmiş ve ekonominin kendiliğinden tam istihdam seviyesine ulaşacağı fikri savunulmuştur.

Keynes ise Büyük Buhran sonucunda işsizlik başta olmak üzere ortaya çıkan dengesizliğe bir çare olarak 1936 yılında “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” kitabında yeni bir kuram geliştirmiş ve Klasik iktisadın tam istihdam seviyesinde denge varsayımına büyük eleştiriler getirmiştir. Bu yaklaşıma göre ekonominin sürekli olarak tam istihdam seviyesinde dengede olması ütopyik bir durumu ifade etmektedir. Esasen ekonomi eksik istihdam seviyesinde dengededir ve tam istihdam durumunda dengenin ancak istisna olarak gerçekleşmesi söz konusudur. Bu nedenle ekonomi tam istihdam seviyesine ulaşılmasını sağlayan görünmez el mekanizmasından yoksundur ve tam istihdamın devlet gibi bir otorite tarafından sağlanması gerekmektedir.

Ekonomik işleyişin içinde arızı, mevsimsel ve doğal işsizlik gibi işsizlik eşitleri de mevcut olduğundan dolayı dar anlamda tam istihdamın gerçekleştirilebilmesi için işgücünün tamamının istihdam edilmesi beklenmemektedir. Burada cari ücretler seviyesinde çalışma azmi, gücü ve talebinde olan herkesin istihdam edilebilmesi durumunda tam istihdam amacına ulaşılmış olacaktır (Altay, 2017: 237).

İstihdamı etkileyen nedenler incelendiğinde, ekonomik büyüme, döviz kuru, faiz oranları, enflasyon, bütçe dengesi, kamu harcamaları, tasarruf oranları, cari açık, yatırımlar, nüfus artışı, işgücü niteliği, teknolojik gelişmeler gibi birçok faktörün işsizlik üzerinde etkisi olduğu varsayılmaktadır. Keynesyen ekonomide ise işsizliğe neden olan en önemli faktörlerden birisinin ekonomideki toplam talep yetersizliği olduğu savunulmuştur. Bu varsayıma göre, ekonomide efektif talebin düşük olduğu durumlarda üretilen mal ve hizmetlerin tümü piyasada satılamayacağından dolayı üretim miktarı üretim kapasitesinin altında gerçekleşmek durumunda kalacaktır. Bu durumda da üretim faktörlerine olan talebin azalması geçerli ücret düzeyinden piyasaya emeğini arz eden ve çalışma azmi ile gücüne sahip bireylerin işsiz kalması sonucunu doğuracaktır. Ancak, yurtdışı yabancı yatırımların artması durumunda piyasaya ek kaynak girişi olacak ve artan yatırımlar piyasadaki talebin artmasını sağlayacaktır. Piyasada ortaya çıkan talep artışı üretim faktörlerine olan talebin artması sonucunu doğuracağından dolayı işsizlik oranının düşmesi beklenmektedir. Diğer yandan doğrudan yabancı yatırımların artması sonucunda kurulan işletmeler üretim kapasitesinin artmasına neden olacak ve bu işletmelerde oluşan emek talebi de istihdamın artmasını sağlayacaktır. İktisat literatüründe teoride doğrudan yabancı yatırımların istihdamı olumlu etkileyeceği beklenmekle birlikte reel alandaki gelişmeler ve yapılan ampirik çalışmalar bu beklentilerin zaman zaman gerekleşmeyebileceğini ortaya koymuştur. Bu kapsamda bu çalışmada Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların işsizlik üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılacaktır.

2. Literatür

Ekonomik istikrara ulaşılmasında en önemli faktörlerden birisi tam istihdamın sağlanmasıdır. Bu kapsamda, dar anlamda tam istihdamın sağlanabilmesi için bir ekonomide çalışma gücüne sahip bireylerden piyasadaki geçerli ücret düzeyinde çalışma isteğine sahip herkesin istihdam edilmesi gerekmektedir. Ancak ekonomi açısından önemli bir sorun olan işsizlikle mücadele özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

oldukça güç bir durumdur. Fiziki sermaye yatırımlarının işsizlik oranının düşürülmesi için yeterli düzeyde artırılması çeşitli yapısal ve konjonktürel faktörlerden dolayı ülkeler açısından her zaman kolay bir yöntem olmamaktadır.

Bu tür durumlarda teorik olarak ülkeye çekilecek ve artırılabacak doğrudan yabancı yatırımların istihdamı olumlu etkileyeceği fikri ekonomi literatüründe genel kabul görmektedir. Ancak işsizlik ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi konu alan ampirik çalışmalar incelendiğinde doğrudan yabancı yatırımların her zaman istihdama olumlu katkı yapmadığı görülmektedir. Buna göre, söz konusu ilişkiyi inceleyen bazı çalışmalar doğrudan yabancı yatırımların istihdamı artırıcı etki oluşturduğunu ortaya koyarken bazı çalışmalar ise tam tersi sonuçlara ulaşmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışmalardan bir kısmı ise iki faktör arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu bölümde işsizlikle mücadelede doğrudan yabancı yatırımların etkisini inceleyen çalışmalar ve ulaştıkları sonuçlar Türkiye ekonomisi özelinde ve dünya genelinde ayrı ayrı tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1 - Türkiye Ekonomisi Özelinde Literatür

Yazar(lar)	Dönem	Yöntem	Bulgular
Karagöz (2007)	1970-2005	Johansen Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik	Doğrudan yabancı yatırımlar ve istihdam arasında uzun dönemde bir ilişki var ancak kısa dönemde bir ilişki yoktur. Ayrıca herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.
Vergil ve Ayaş (2009)	1992-2006	Panel Veri	Doğrudan yabancı yatırımlarının istihdamı olumsuz etkilemektedir.
Aktar, Demirci ve Öztürk (2009)	2000-2007	VAR	Doğrudan yabancı yatırımlarının istihdam üzerinde bir etkisi yoktur.
Bülbül ve Emirmahmutoğlu (2010)	2001-2009	Panel Veri	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdama pozitif katkı sağlamaktadır.
Peker ve Göçer (2010)	2000-2009	ARDL Sınır Testi	Doğrudan yabancı yatırımlar ile istihdam arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki yoktur ancak kısa dönemde, Doğrudan yabancı yatırımlar işsizliği iki dönem gecikmeli olarak azaltmaktadır.

Ekinci (2011)	1980-2010	Johansen Eşbütünleşme	Doğrudan yabancı yatırımlar ve istihdam arasında bir ilişki yoktur.
Saray (2011)	1970-2009	ARDL Sınır Testi	Doğrudan yabancı yatırımlar ve işsizlik arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
Sandalcılar (2012)	1980-2011	Johansen Eşbütünleşme ve Granger Nedensellik	Doğrudan yabancı yatırımlar ile istihdam herhangi bir nedensellik ya da eşbütünleşme tespit edilememiştir.
Göçer ve Peker (2014)	1980-2011	Maki Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdamı olumsuz etkilemektedir.
Hisarcıklılar, Gültekin-Karakaş ve Aşıcı (2014)	2000-2008	Panel VAR	Doğrudan yabancı yatırımlar ve istihdam arasında negatif ilişki vardır.
Doğan ve Can (2016)	1970-2011	ARDL Sınır Testi	Doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerinde negatif etkisi vardır.

Tablo 2 - Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisine İlişkin Uluslararası Literatür

Yazar(lar)	Dönem	Örneklem	Bulgular
Andersen ve Hainaut (1998)	1985-1995	OECD Ülkeleri	Doğrudan yabancı yatırımlar işsizliğin azaltılmasında etkilidir.
Mickiewicz, Radosevic ve Varblane (2000)	1993-1996	Estonya, Macaristan, Slovakya, Çek Cumhuriyeti	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdamı pozitif etkilemektedir.
Brady ve Wallace (2000)	1978-1996	ABD	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdamı olumsuz etkilemektedir.
Golejewska (2001)	1993-2000	Polonya	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdamı cam, cam ürünleri, işlenmiş metal eşya ve tekstil sektöründe pozitif, hazır giyim ve ayakkabı sektöründe ise negatif etkilemektedir.

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

Mariotti, Mutinelli ve Piscitello (2003)	1985-1995	İtalya	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdam arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.
Hunya ve Geishecker (2005)	1996-2001	Estonya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya, Romanya	İstihdam doğrudan yabancı yatırımlardan pozitif etkilenmektedir.
Fu ve Balasubramanyam (2005)	1978-1990	Çin	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdamı pozitif etkilemektedir.
Chang (2007)	1981-2003	Tayvan	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdamı etkilememektedir.
Jayaraman, ve Singh (2007)	1970-2003	Fiji	Doğrudan yabancı yatırımlar istihdama katkı sağlamaktadır.
Ajaga ve Nunnenkamp (2008)	1977-2001	ABD	Doğrudan yabancı yatırımlar ile istihdam arasında karşılıklı nedensellik ilişkisi vardır.
Djambaska ve Loanoska (2015)	1999-2013	Makedonya	Doğrudan yabancı yatırımların işsizliğin azaltılması konusunda istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.

Doğrudan yabancı yatırımlar ile istihdam arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve bu alana yönelik çalışmaların sayısının ekonomi literatüründe son yıllarda gittikçe artması söz konusu olmuştur. Teoride ağırlıklı olarak doğrudan yabancı yatırımların işsizlik rakamlarında iyileşme oluşturacağı beklenmekle birlikte gerek Türkiye ekonomisi açısından gerekse de uluslararası alanda doğrudan yabancı yatırımların istihdama etkisi hakkında net bir görüş birliği ortaya koyulamamıştır. İncelenen çalışmalardan bir kısmı teorik beklentilerle uyumlu olarak istihdamın doğrudan yabancı yatırımlardan olumlu etkilendiğini ortaya koymasına rağmen doğrudan yabancı yatırımların işsizliği artırdığına yönelik sonuçlara ulaşan çalışmaların sayısı da azımsanamayacak düzeydedir. Diğer yandan, işsizlik ve doğrudan yabancı yatırımlar arasında bir ilişkinin bulunmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da literatürde yer almaktadır. Bu nedenle, Türkiye ekonomisi açısından söz konusu ilişkinin son yıllara ait verilerle tekrar test edilmesi ekonomi

literatürüne katkı sağlamanın yanı sıra ekonomi politikalarına yol gösterme açısından yararlı olacaktır.

3. Veri Seti

Bu bölümde ilk olarak çalışmada kullanılan veri seti tanımlanacak ve ardından çalışmaya dahil edilen değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler değerlendirilecektir. Bu çalışmada işsizlikle mücadelede doğrudan yabancı yatırımların etkisi 1988-2018 dönemi verileri ile Türkiye ekonomisi özelinde incelenmiştir. Çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar net yükümlölük oluşumu ve net varlık edinimi olarak sırasıyla yurt dışı yerleşiklerin yurt içindeki yatırımları ve yurt içi yerleşiklerin yurt dışındaki yatırımları olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu kapsamda ülkeye yurtdışından yapılan doğrudan yabancı yatırımların ve ülkeden dış aleme yapılan doğrudan yabancı yatırımların ülkedeki işsizliği ne şekilde etkilediği araştırılacaktır. Söz konusu ilişki verilen (1) nolu eşitliğin test edilmesi ile belirlenecektir.

$$ISZ_t = \alpha + \beta DYY\_in_t + \varphi DYY\_out_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Eşitlikte “*ISZ*” işsizliği, “*DYY_in*” net yükümlölük oluşumunu, “*DYY_out*” ise net varlık edinimini temsil etmektedir. Söz konusu ifadelere ilişkin durum Tablo 3’te verilmiştir. Doğrudan yabancı yatırımların işsizlik üzerinde oluşturacağı etkinin araştırılması amaçlandığından dolayı verilen denklemde işsizlik bağımlı değişken olarak doğrudan yabancı yatırımlar da bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir. Söz konusu çalışmada işsizlik oran halinde ifade edildiğinden dolayı doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin her iki değişken de GSYİH’ya oranı alınarak analize dahil edilmiştir. Diğer yandan kullanılan veriler oran halinde olduğundan dolayı değişkenlerin logaritması alınmamıştır. Son olarak ekonometrik analizde kullanılan veriler *Dünya Bankası Açık Veri Tabanı*’ndan (*World Bank Open Data*) alınmıştır.

Tablo 3 - Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişkenler	Açıklama
ISZ	İşsizlik Oranı
DYY_in	Doğrudan Yabancı Yatırımlar: Net Yükümlölük Oluşumu
DYY_out	Doğrudan Yabancı Yatırımlar: Net Varlık Edinimi

3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmada kullanılan veri seti tanımlandıktan sonra söz konusu değişkenlere ilişkin betimsel istatistiklere bakılmıştır. Tablo 4'te verilen tanımsal istatistiklere göre ele alınan dönemde Türkiye'deki işsizlik oranı en fazla yüzde 12,55 seviyesine çıkarken, en düşük yüzde 6.49 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemdeki ortalama işsizlik oranının ise yüzde 9,04 olduğu görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlardaki net yükümlülük oluşumu incelendiğinde ortalama yüzde 1,17 olarak gerçekleşen DYY'nin GSYİH'ya oranı, en fazla yüzde 3,65, en düşük ise yüzde 0,30 seviyelerine erişmiştir. Diğer yandan, doğrudan yabancı yatırımlardaki net varlık edinimi rakamlarının GSYİH'ya oranı ortalama olarak yüzde 0,22 olurken, en yüksek oran yüzde 0,75 olarak gerçekleşmiştir. En düşük oranının ise neredeyse sifıra yaklaştığı görülmektedir.

Tablo 4 - Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

	ISZ	DYY_in	DYY_out	
Mean	9.043919	1.173379	0.221050	Ortalama
Maximum	12.55220	3.653480	0.754668	En Düşük
Minimum	6.495000	0.305998	9.33E-06	En Yüksek
Skewness	0.217997	1.108647	0.931928	Çarpıklık
Kurtosis	2.345833	3.565762	3.633413	Basıklık
Observations	31	31	31	Gözlem Sayısı

Serilere ilişkin verilen tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde, skewness ölçüsü kullanılarak serilerin simetriden uzaklaşma derecesi belirlenirken, kurtosis ölçüsü ile de serilerin normal seri yüksekliğinden uzaklaşma derecesi hesaplanmıştır. Skewness değerlerine göre her üç değişkenin de sağa çarpık olduğu tespit edilmiştir. Bu değişkenlerden en fazla çarpıklık net yükümlülük oluşumuna, en düşük çarpıklık ise işsizlik oranına aittir. Diğer yandan kurtosis ölçülerine göre işsizliğin normale göre daha basık olduğu, doğrudan yabancı yatırımlara ait değişkenlerin ise daha sivri olduğu görülmüştür.

4. Ampirik Bulgular

Bu bölümde ilk olarak serilerin durağan olup olmadıklarının tespit edilebilmesi için serilere birim kök testi yapılmıştır. Birim kök testinden sonra farklı bilgi kriterleri kullanılarak optimal gecikme uzunluğu belirlenecektir ve değişkenler arasında eşbütünleşme olup olmadığı test edilecektir. Son olarak ise değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için uzun ve kısa dönem analizi yapılarak çalışma sonlandırılacaktır.

4.1. Birim Kök Testi

Bir serinin durağan olarak ifade edilebilmesi için söz konusu serinin beklenen değer, varyansı ve kovaryansının zamandan bağımsız olması, yani serinin beklenen değer etrafında dalgalanarak beklenen değer doğrusunu sık sık kesmesi gerekmektedir. Zaman serilerinin durağanlığı test edilirken uygulanan birim kök testlerinde serinin cari (t) dönemdeki değerinin, bir önceki (t-1) dönemdeki değerinden ne derecede etkilendiği incelenmektedir. Bir veya daha fazla serinin birim köke sahip olması, diğer bir deyişle durağan olmaması halinde bu serilerle yapılacak analizlerde sahte regresyon problemine rastlanılması olası bir durumdur. Bu nedenle, ilk olarak serilerin birim kök testinin yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmada serilerin durağanlık durumlarının belirlenebilmesi için Ng-Perron(2001) birim kök testi yapılmıştır. Ng-Perron testi özellikle Phillips-Perron (PP) testinde meydana gelen, hata terimin hacmindeki boyut bozulması sorununu gidermek için geliştirilmiştir. Bu kapsamda MZa, MZt, MSB ve MPT olmak üzere dört farklı test istatistiği oluşturulmuştur. Ng-Perron birim kök testi genelleştirilmiş en küçük karelere dayanır ve bu testte Phillips-Perron, Bhargava ve ERS Point Optimal testlerinin tekrar gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halleri kullanılmaktadır. *ISZ*, *DYY_in* ve *DYY_out* serilerine yapılan Ng-Perron birim kök testi sonuçları Tablo 5'teki gibidir.

Tablo 5 - Ng-Perron Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	MZa	MZt	MSB	MPT
ISZ	-6.133	-1.629	0.265	4.366
DFI_IN	-6.064	-1.697	0.279	4.177
DFI_OUT	-4.212	-1.261	0.299	6.050

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

D(ISZ)	-14.232*	-2.667*	0.187**	1.721*	
D(DFI_IN)	-14.439*	-2.681*	0.185**	1.718*	
D(DFI_OUT)	-14.140*	-2.594*	0.183**	1.973**	
Kritik değerler	1%	-13.800	-2.580	0.174	1.780
	5%	-8.100	-1.980	0.233	3.170
	10%	-5.700	-1.620	0.275	4.450

Not: *, %1, **; %5 anlamlılık seviyesinde durağanlığı ifade etmektedir. Maksimum gecikme uzunluğu 7 olarak alınmış olup, optimum gecikme uzunluğunun belirlenmesinde Schwarz Bilgi Kriteri (Schwarz Information Criterion: SIC) kullanılmıştır.

Ng-Perron testinde kullanılan test istatistiklerinde MZa ve MZt istatistikleri birim kökün varlığını araştırırken MSB ve MPT istatistikleri ise birim kökün yokluğunu test etmektedir. Buna göre, MZa ve MZt testleri için kurulan ve birim kökün varlığını ifade eden temel hipotezin reddedilebilmesi için elde edilen değerlerin Ng-Perron (2001) tarafından hesaplanan kritik değerlerden büyük olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra MSB ve MPT testleri için kurulan birim kökün olmadığını ifade eden temel hipotezin reddedilememesi için de hesaplanan test istatistiklerinin NG-Perron kritik değerlerinden küçük olması gerekmektedir. Bu bilgiler ışığında söz konusu testler için hipotezler şu şekilde oluşturulmuştur:

H₀: Seri durağan değildir.

MZa ve MZt testleri için;

H₁: Seri durağandır.

H₀: Seri durağandır.

MSB ve MPT testleri için;

H₁: Seri durağan değildir.

Buna göre Tablo 5'te yer alan testler incelendiğinde her üç değişkenin de hesaplanan MZa ve MZt istatistiklerinin yüzde 5 anlamlılık seviyesinde kritik değerden küçük çıktığı için birim kökün varlığını ifade eden temel hipotez reddedilememiştir. MSB ve MPT için hesaplanan test istatistikleri değerlendirildiğinde ise söz konusu değerlerin kritik değerlerden yüzde 5 anlamlılık seviyesinde büyük çıktığı görülmektedir. Bu da birim kökün olmadığını ifade eden temel hipotezin reddedilmesine neden olmuş ve yine her üç

değişkenin düzey değerlerinde birim köke sahip olduklarını ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlarda dört test istatistiğine göre de hiçbir değişkenin düzey değerinde durağan olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada kullanılan serilerin düzey değerlerinde birim köke sahip olduğu belirlendiğinden dolayı değişkenlerin 1. dereceden farkları alınarak serilere tekrar Ng-Perron testi yapılmıştır. Bu durumda MZa ve MZt testleri serilerin birinci farklarında yüzde 1 anlamlılık seviyesinde durağan olduklarını ortaya koyarken MSB testi ise serilerin yüzde 5 anlamlılık seviyesinde durağan oldukları sonucuna ulaşmıştır. MPT testi sonuçları değerlendirildiğinde ise *ISZ* serisinin yüzde 1, *DYY_in* ve *DYY_out* serilerinin ise yüzde 5 anlamlılık seviyesinde durağan oldukları görülmüştür. Yapılan Ng-Perron testine göre serilerin düzey değerlerinde birim köke sahip oldukları ve birinci farkları alındığında durağan hale geldikleri yani tüm serilerin $I(1)$ oldukları tespit edilmiştir. Bu durumda seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu testlerin ardından eşbütünleşme analizinin yapılabilmesi için uygun gecikme uzunluğu bulunmuştur.

4.2. Uygun Gecikme Uzunluğunun Tespiti

Eşbütünleşme analizi yapılırken belirlenmesi gereken en önemli noktalardan birisi analizdeki gecikme uzunluğunun kaç olarak alınacağıdır. Bu sebepten dolayı analizde kullanılan değişkenlere ilişkin birim kök testleri yapıldıktan sonra modelin gecikme uzunluğu tespit edilmiştir. Çalışmada kullanılması gereken gecikme uzunluğu gerçek hayatta bilinmediğinden dolayı gecikme uzunluğunun uygun bir yöntemle belirlenmesi gerekmektedir. Gecikme uzunluğunun olması gerekenden uzun ya da kısa olarak belirlenmesi durumunda değişkenlerin olduğundan daha yüksek ya da düşük değerler alması söz konusu olacaktır (Katos, Lawler ve Seddighi, 2000: 300).

Yapılacak eşbütünleşme testinde bahsedilen sorunun yaşanmasının önlenmesi için uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinde en çok tercih edilen testler olan Olabilirlik Oranı Testi (Likelihood Ratio Test: LR), Akaike Bilgi Kriteri (Akaike Information Criterion: AIC), Schwarz Bilgi Kriteri, Son ngr Hatası (Final Prediction Error: FPE) ve Hannan-Quinn Bilgi Kriteri (HQ) kullanılmıştır ve optimal gecikme uzunluğuna ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6 - Gecikme Uzunluğu Testi Sonuçları

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SIC	HQ
0	-76.20867	NA	0.047317	5.462667	5.604112	5.506966
1	-37.44195	66.83918*	0.006106	3.409790	3.975567*	3.586984*
2	-26.51860	16.57336	0.005476*	3.277145*	4.267256	3.587235

(*) İlgili kriterlere göre belirlenen en uygun gecikme uzunluğunu ifade etmektedir.

LR: Olabilirlik Oranı

FPE: Son Öngörü Hatası

AIC: Akaike Bilgi Kriteri

SIC: Schwarz Bilgi Kriteri

HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

En uygun gecikme uzunluğunun belirlenebilmesi için kurulan VAR Modeline göre Olabilirlik Oranı, Schwarz Bilgi Kriteri ve Hannan-Quinn Bilgi Kriteri'nin gecikme uzunluğu 1 olan modelde, Son Öngörü Hatası ve Akaike Bilgi Kriteri'nin ise gecikme uzunluğu 0 olan modelde minimum değerde olduğu görülmektedir. Bu nedenle üstünde LR, SIC ve HQ kriterleri ile en fazla uzlaşımın olduğu (1) gecikme sayısı kullanılacak uygun gecikme uzunluğu olarak belirlenmiştir.

4.3. Eşbütünleşme Testi

Düzyer değerlerinde durağan olmayan değişkenlerle analiz yapılması durumunda elde edilen regresyon sonuçlarının sahte regresyona yol açması olası bir durumdur. Gerçek hayatta ise makroekonomik değerlerin birçoğunun durağan olmadığı göz önüne alındığında bu verilerle yapılan analizlerin ortaya koyduğu sonuçların sağlıklı ve güvenilir olmama ihtimali oldukça yüksek olarak kabul edilmektedir. Söz konusu soruna çözüm olarak serilerin farkı alındığında ve durağan hale getirildiğinde ise serilere ait özelliklerin ve geçmiş dönem şoklarının etkisi azalacağından dolayı seriler arasındaki gerçek ilişkinin belirlenmesi zora girmektedir.

Bu kapsamda Engle ve Granger (1987) tarafından eşbütünleşme analizi geliştirilmiştir. Bu yaklaşıma göre, serilerin durağan olmadığı durumlarda dahi seriler arasında doğrusal bir kombinasyonun olması mümkündür. Bu şekilde doğrusal bir bileşimin var olması halinde ise bunun ekonometrik olarak tespit edilebileceği iddia edilmiştir. Geliştirilen eşbütünleşme teorisine göre; düzyer değerlerinde birim köke sahip olup aynı derecede

farkı alındığında durağan hale gelen serilerin düzey seviyelerinde yapılan tahminden elde edilen hata terimi serisinin durağan olması halinde, düzey değeriyle elde edilen sonuçlar güvenilir olacak ve söz konusu ilişki sahte regresyon sorunu içermeyecektir. Bu durumda değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin belirlenmesi önem kazanmaktadır.

İlk olarak Engle-Granger (1987) tarafından tek denklemlilik şekilde geliştirilen eşbütünleşme analizi sonraki dönemlerde Johansen (1988) ve Johansen-Juselius (1990) tarafından çok denklemlilik şekilde yeniden ele alınmıştır. Johansen eşbütünleşme testi vektör otoregresif (VAR) temelli olup açıklayıcı değişken sayısının iki ve daha fazla olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Diğer yandan bağımsız değişken sayısının birden fazla olduğu durumlarda Engle-Granger eşbütünleşme testine göre daha güçlü sonuçlar verdiği kabul edilmektedir.

Durağan olmayan seriler arasındaki eşbütünleşik vektör sayılarının tespit edilebilmesi için Johansen analizinde iz (trace) ve maksimum özdeğer (max-eigenvalue) olarak iki farklı test istatistiği kullanılmaktadır. Buna göre hesaplanan istatistik değerlerinin iz ve maksimum özdeğer istatistiği kritik değerlerinden büyük olması durumunda seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin belirlenmesi söz konusudur.

Çok sayıda açıklayıcı değişkenin olduğu bir uzun dönem analizinde serilerin düzey değerlerinde kullanılmasını mümkün kılması ve bu sayede serilerin oldukça fazla bilgi içermesini sağlayan Johansen eşbütünleşme analizinin uygulanabilmesi için en önemli kısıt analizde kullanılan serilerin aynı dereceden birim köke sahip olması gerekliliğidir. Çalışmada kullanılan *ISZ*, *DYY_in* ve *DYY_out* serilerine yapılan birim kök testleri sonucunda tüm serilerin *I(1)* olduğu tespit edildiğinden dolayı bu çalışmada Johansen eşbütünleşme yönteminin kullanılması tercih edilmiştir.

Tablo 7 - Johansen Eşbütünleşme Sonuçları

Hipotez	Trace İstatistiği	Kritik Değer (%5)	Max-Eigen İstatistiği	Kritik Değer (%5)
$H_0: \tau = 0,^*$	47.43327 (0.0165)	42.91525	24.77927 (0.0221)	22.29962
$H_0: \tau \leq 1,$	22.17066 (0.1350)	25.87211	6.089717 (0.7779)	15.89210
$H_0: \tau \leq 2,$	4.066337	12.51798	2.647366	9.164546

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

(0.7325)

(0.6484)

Not: * işareti, hipotezin yüzde 5 güven aralığında reddini ifade eder. Parantez içindeki değerler olasılık değerleridir.

Değişkenler arasındaki eşbütünleşme ilişkisinin test edildiği Johansen testine ait sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir. Buna göre tablonun ilk satırında hesaplanan iz ve maksimum özdeğer test istatistiklerinin kritik değerlerden büyük çıktığı görülmektedir. O halde bu kısımda değişkenler arasında herhangi bir eşbütünleşme olmadığını ifade eden H_0 temel hipotezi reddedilmektedir ve değişkenler arasında bir adet eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varılmaktadır. Burada değişkenler arasındaki eşbütünleşme sayısının bir olarak belirlenmesinin nedeni ikinci satırda hesaplanan iz ve maksimum özdeğer istatistiklerinin kritik değerden küçük çıkması nedeniyle buradaki temel hipotezin reddedilememesidir. Bu durumda işsizlik ile doğrudan yabancı yatırımlar uzun dönemde birlikte hareket etmektedirler. Sonuçta, değişkenler arasında eşbütünleşik vektör ilişkisinin varlığının tespit edilmesi nedeniyle söz konusu serilerin düzey değerleriyle yapılacak analizlerin sahte regresyona neden olmayacağı tespit edilmiştir.

4.4. VEC Yöntemiyle Uzun ve Kısa Dönem Analizleri

Doğrudan yabancı yatırımlar ve işsizlik arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı ve uzun dönemde birlikte hareket ettikleri Johansen eşbütünleşme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu tespitten sonra uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımların işsizlik üzerindeki etkisinin yönü ve şiddetinin belirlenmesine geçilmiştir. Aralarında eşbütünleşme ilişkisi tespit edilen birden fazla açıklayıcı değişkene sahip modellerde seriler arasındaki uzun dönem analizlerinin Vektör Hata Düzeltme Modeli (Vector Error Correction: VEC) ile yapılmıştır.

Diğer yandan, uzun dönemde birlikte hareket eden serilerin zaman içinde dengeden sapma yaşaması olası bir durumdur. Çalışmada kullanılan VEC yöntemi ile kısa dönemde ortaya çıkan dengesizliklerin tespit edilmesi, söz konusu dengesizliklerin uzun dönemde denge noktasına gelip gelmediğinin belirlenmesi mümkündür. Hata düzeltme terimi kullanılarak yapılan kısa dönem analizinde istatistiki olarak anlamlı çıkan terimin katsayısının negatif olması durumunda kısa dönemdeki sapmaların uzun dönemde etkisini yitirdiği ve tekrar denge değerine yakınsadığı sonucu çıkarılırken, katsayının pozitif olası durumunda ise kısa dönemdeki sapmaların uzun dönemde de devam ettiği ve

dengeden gittikçe uzaklaşıldığı anlamı çıkarılmaktadır. VEC modeline ilişkin uzun ve kısa dönem sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8 - VEC Yöntemiyle Uzun ve Kısa Dönem Analizleri

	Katsayı	t-istatistiği
DYY_IN	1.468877	4.33870
DYY_OUT	-0.033936	-0.01965
C	-7.270925	
ECT_{t-1}	-0.481427	-3.74814
	$R^2 = 0.38,$	$Adj.R^2 = 0.28,$
		$F = 3.78$

Tablo 8’de elde edilen veriler değerlendirildiğinde doğrudan yabancı yatırımlarla işsizlik arasında uzun dönemde doğru yönlü ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Ancak yurt içi yerleşiklerin yurt dışındaki yatırımlarını ifade eden net varlık edinimlerinin (*DYY_out*) katsayısı negatif çıkmasına rağmen bu ilişkinin istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Yurt dışı yerleşiklerin yurt içindeki yatırımlarını ifade eden net ykmllk oluşumu (*DYY_in*) ile işsizlik arasında ise istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna sonuca göre yurtdışından Türkiye’ye yapılan doğrudan yabancı yatırımlarda yüzde 1’lik bir artış olması durumunda işsizlik oranının daha da kötüleşmesi ve yüzde 1,46 oranında artması söz konusu olacaktır.

Tablodaki analize ilişkin hata düzeltme terimine ait değerler ele alındığında ise, hata teriminin katsayısının istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu katsayının negatif değer almış olması da kısa dönemde ortaya çıkan dengesizliklerin kalıcı olmadığı ve uzun dönemde tekrar denge düzeyine yakınlalaşacağı sonucunu doğurmaktadır. Buna göre seriler arasındaki kısa dönemli sapmalar yaklaşık olarak 2.08 dönem (yaklaşık 2 yıl) sonra ortadan kalkmaktadır. Elde edilen kısa dönem analizi sonuçlarına göre serilerin uzun dönemde denge değerine yaklaşması uzun döneme ait analiz sonuçlarının güvenilir olduğunu da ortaya koymaktadır.

5. Sonuç

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan küreselleşme hareketleri 1980’li yıllardan itibaren finansal liberalizasyonla birlikte hız kazanmış ve tüm dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. Liberalizasyon hareketlerinin artması sonucunda uluslararası

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

alanda sermaye hareketleri artarak sermayenin küresel bir hal almasını sağlamış ve doğrudan yabancı yatırımlar ile portföy yatırımları dünya ekonomisi açısından oldukça önem kazanmıştır. Bu gelişmeler özellikle gelişmekte olan ülkelerin yurtiçine sermaye çekme yarışına girmesine neden olmuş ve doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına yönelik politikalar uygulanmasını sağlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlara yönelik bu yüksek talebinin sebebi ekonomideki yetersiz sermaye sorununun yabancı kaynaklarla çözülmesinin yanı sıra doğrudan yabancı yatırımların istihdam, verimlilik, teknoloji, bilgi, büyüme gibi alanlarda ekonomiye katkı sağlayacağı beklentisinden kaynaklanmaktadır.

Uluslararası alandaki bu gelişmelerle birlikte Türkiye de doğrudan yabancı yatırımların artırılmasına yönelik politikalara ağırlık vermiş ve küresel sermayeden daha fazla pay alabilmek için sermaye hareketlerini serbestleştirerek doğrudan yabancı yatırımları kapsayan önemli uygulamalar yürürlüğe koymuştur. Türkiye’de uygulanan yabancı yatırımların artırılmasına yönelik politikaların sonucunda ekonomik büyümenin artırılması ve buna bağlı olarak işsizlik sorunuyla da mücadele edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde işsizlikle mücadelede doğrudan yabancı yatırımların etkisi 1988-2018 dönemi özelinde araştırılmıştır.

Bu kapsamda ülkeye yurtdışından yapılan doğrudan yabancı yatırımların ve ülkeden dış aleme yapılan doğrudan yabancı yatırımların ülkedeki istihdam düzeyini ne şekilde etkilediğinin araştırılması için çalışmada kullanılan serilere ilk olarak birim kök testi yapılmıştır. Yapılan Ng-Perron birim kök testi sonucunda tüm değişkenlerin düzey değerlerinde birim köke sahip oldukları ve birinci dereceden farkı alındığında durağan hale geldikleri görülmüştür. Tüm serilerin $I(1)$ olduğu tespit edildikten sonra serilerin düzey değerleriyle yapılacak analizlerin sahte regresyon barındırma ihtimali var olduğundan dolayı değişkenlere eşbütünleşme testi yapılmıştır. Yapılan Johansen eşbütünleşme testi sonucunda değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir. Serilerin uzun dönemde birlikte hareket ettiklerinin belirlenmesiyle birlikte doğrudan yabancı yatırımların işsizlik üzerindeki şiddetinin ve yönünün belirlenebilmesi için Vektör Hata Düzeltme Modeli kullanılarak uzun ve kısa dönem analizi yapılmıştır. Bunun sonucunda yurt içi yerleşiklerin yurt dışındaki yatırımları yani Türkiye’den yurtdışına yapılan doğrudan yabancı yatırımlar ile işsizlik arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür. Diğer yandan, Türkiye’ye

yurtdışından yapılan doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerinde olumsuz etkisi olduğu tespit edilmiştir. Buna göre, net ykmllk oluşumunda ortaya çıkan yüzde 1’lik artış ülkedeki işsizlik oranının yüzde 1,46 oranında artmasına neden olmaktadır. Yapılan kısa dönem analizi sonucunda da kısa dönemdeki şokların etkisini yaklaşık 2 yıl içinde yitirdiği tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, teorik beklentilere aksi olmakla birlikte Brady ve Wallace (2000), Vergil ve Ayaş (2009), Hisarcıklılar, Gültekin-Karakaş ve Aşıcı (2009), Ger ve Peker (2014), Doğan ve Can (2016)’ın çalışmalarıyla uyumlu sonuçlar ortaya koymuştur.

Teoride doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerinde olumlu etki yapacağı argümanının altında doğrudan yabancı yatırımların yeni yatırımlar olacağı ve sıfırdan yapılacağı görüşü yatmaktadır. Ancak yoğun olarak yurtiçi firmaların birleşmesi ve/veya yabancılar tarafından satın alınması şeklinde gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımların ağırlıklı olduğu Türkiye gibi ülkelerde doğrudan yabancı yatırımların istihdamı negatif etkilemesi olası bir durumdur. Ortaya çıkan bu olumsuz durum ülkeye gelen yabancı sermayenin yerli sermayeyi ikame etmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle yabancı yatırımların artırılmasına yönelik politikalar uygulanırken politika yapıcıların çeşitli tedbirler alması gerekmektedir. Bu noktada yurtiçi işletmelere rakip değil, tamamlayıcı nitelikte sermayenin yurtiçine çekilmesi, talep yaratacak alanlara yatırım yapılmasının sağlanması, belirli miktarda veya oranda ek fiziki yatırım yapılması şartının getirilmesi gibi tedbirler doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerindeki olumsuz etkisinin giderilmesine ve tüm ekonomik aktörlerin yarar sağlamasına neden olacaktır.

Kaynakça

Ajaga, E. ve Nunnenkamp, P. (2008). “Inward FDI, Value Added and Employment in US States: A Panel Cointegration Approach”, Kiel Working Papers, 1420, Kiel Institute for the World Economy, Kiel.

Aktar, I., Demirci, N., ve ztrk, L. (2009). “Can Unemployment be Cured by Economic Growth and Foreign Direct Investment in Turkey”. International Research Journal of Finance and Economics, 27, ss. 203-211.

Altay, A. (2017). Kamu Maliyesi, 3. Baskı, Sekin Yayıncılık, Ankara.

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

- Andersen, P. S. ve Hainaut, P. (1998). “Foreign Direct Investment and Employment in the Industrial Countries”, BIS Working Papers, 61, ss. 1-49.
- Brady, D. ve Wallace, M. (2000). “Spatialization, Foreign Direct Investment and Labor Outcomes in The American States, 1978–1996”, Social Forces, 79(1), ss. 67-105.
- Bülbül, O. G. ve Emirmahmutoglu, F. (2010). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının İstihdam Etkisi: Türk Bankacılık Sektörü Örneği”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(1), ss. 205-238.
- Chang, S. C. (2007). “The Interactions Among Foreign Direct Investment, Economic Growth, Degree of Openness and Unemployment in Taiwan”, Applied Economics, 39(13), ss.1647-1661.
- Djambaska, E. ve Aleksandra L. (2015). “Foreign Direct Investment and Unemployment Evidence from the Republic of Macedonia”, International Journal of Economics, Commerce and Management, 12(3), ss. 73-85.
- Doğan, B. ve Can, M. (2016). “Doğrudan Yabancı Yatırımlar İstihdamı Etkiliyor mu?: Türkiye Örneğinde ARDL Sınır Testi Yaklaşımı”. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, 53(614), ss. 9-20.
- Ekinci, A. (2011).” Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik Büyüme ve İstihdama Etkisi: Türkiye Uygulaması (1980-2010)”, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 6(2), ss. 71-96.
- Engle, R.F. ve Granger, W.J.C. (1987). “Cointegration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing”, Econometrica, 55(2), ss.251-276.
- Fu, X. ve Balasubramanyam, V. N. (2005). “Exports, Foreign Direct Investment and Employment: The Case of China”, World Economy, 28(4), ss. 607-625.
- Golejewska, A. (2001). “Foreign Direct Investment and Employment in a Host Country: the Case of Polish Manufacturing”, Yearbook of Polish European Studies, 5, ss. 97-114.
- Göçer, İ. ve Peker, O. (2014). “Yabancı Doğrudan Yatırımların İstihdam Üzerindeki Etkisi: Türkiye, Çin ve Hindistan Örneğinde Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi”. Yönetim ve Ekonomi, 21(1), ss. 107-123.

- Hisarcıklılar, M., Gültekin-Karakaş, D., ve Aşıcı, A.A. (2014). “Can FDI Be A Panacea For Unemployment?: The Turkish Case”, *Labor and Employment Relations in a Globalized World: New Perspectives on Work, Social Policy, and Labor Market Implications* (ed. Toker Dereli, Pınar Soykut, Aslı şen), Springer, ss. 1-30.
- Hunya, G. ve Geishecker, I. (2005). “Employment Effects of Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe”, *wiiw Research Report*, 321, 1-35.
- Jayaraman, T. K. ve Singh, B. (2006). “Impact of Foreign Direct Investment on Employment in Pacific Island Countries: An Emprical Study of Fiji”, *Working Paper*, No.2006/32, University of the South Pacific, USPSE.
- Johansen, S. (1988). “Statistical Analysis of Cointegration Vectors”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12, ss.231-254.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990), “Maximum Likelihood Estimation and Inferences on Cointegration-With Applications to the Demand for Money”, *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, ss.169-210.
- Karagöz, K. (2007). “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdama Etkisi”, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 36, ss. 99-114.
- Karakayalı, H. (2005). *Makro Ekonomi*, 5. Baskı, Emek Matbaacılık, Manisa.
- Katos, A., Lawler, K. ve Seddighi. H. (2000). *Econometrics: A Practical Approach*, London: Taylor and Francis Group.
- Mariotti, S., Mutinelli, M. ve Piscitello L. (2003). “Home Country Employment and Foreign Direct Investment: Evidence from the Italian Case”, *Cambridge Journal of Economics*, 27, ss. 419-431.
- Mickiewicz, T., Radosevic, S. ve Varblane, U. (2000). “The Value of Diversity: Foreign Direct Investment and Employment in Central Europe During Economic Recovery”, *One Europe or Several? Working Papers 5, One-Europe Programme*.
- Ng, S. ve Perron, P. (2001). “Lag Length Selection and the Construction of Unit Root Test with Good Size and Power”, *Econometrica*, 69(6), ss. 1519-1554.
- Peker, O. ve Göçer, İ. (2010). “Yabancı Doğrudan Yatırımların Türkiye’deki İşsizliğe Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı”, *Ege Akademik Bakış*, 10(4), ss. 1187-1194.

İşsizlikle Mücadelede Doğrudan Yabancı Yatırımların Etkisi: Türkiye Örneği

- Sandalcılar, A. R. (2012). “Türkiye’de Yabancı Doğrudan Yatırımların İstihdama Etkisi: Zaman Serisi Analizi”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(4), ss. 273-285.
- Saray, M. O. (2011). “Doğrudan Yabancı Yatırımlar-İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği”, Maliye Dergisi, 161, ss. 381-403.
- Vergil, H., ve Ayaş, N. (2009). “Doğrudan Yabancı Yatırımların İstihdam Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği”, İktisat İşletme ve Finans, 24(275), ss. 89-114.